

sig et stort Tærskværk med Lokomobil. De Kornsorter, som dyrkes her, er, først og fremmest Hvede og dernæst Majs; lidt Byg dyrkes af de danske Ølbryggere, og jeg selv er den eneste, der har en lille bitte Rugager. Jeg medbragte nemlig en Haandfuld Rug hjemme fra, og vi glæde os til ad Aare at skulle spise Rugbrød.

Underligt er det tilvisse at tænke sig, at jeg, der saa inderlig elsker mit Fædreland, nu er fjærnet saa langt derfra; men det glædelige derved er, at jeg kan bidrage min Skjærv til at vedligeholde Kjærligheden til Fædre-

landet hos en Del Folk, der ellers efterhaanden let vilde tabe Mindet derom. Naar jeg kommer op paa Bjærgene her ved Byen og ser ud over den umaadelige Slette, tænker jeg paa Havet ved Aarhus, og naar jeg vanker her omkring og ser de mange smukke, men fremmede Planter, tænker jeg paa vore Botaniserture i Marselisborg- og Ris-Skov. „Ak, hvor forandret!“ Imidlertid, — jeg har jo mit Arbejde her, og jeg haaber til Gud, at jeg ikke arbejder forgjæves, hverken for hans Sag eller for vort kjære Danmark . . .“

Oscar Meulengracht.

Mindre Meddelelser.

Fra den asiatiske Krigsskueplads (efter Rich Kiepert). Et Kaart over Krigsskuepladsen i Lilleasien findes uden Tvivl i dette Øjeblik, saa at sige, overalt, hvor nærværende Tidsskrift bliver læst. En kortfattet Skildring af disse i Almindelighed kun lidt kjendte Egne turde derfor maaske være et velkomment Supplement til Kaartet, og derfor meddele vi Læserne følgende:

Sønden for den høje Bjærgkjæde Kavkasus ligger en stor Landstrækning, der til Dels er et Lavland, Kurdalen; den gennemstrømmes af Floden Kur, som løber ud i det kaspiske Hav. Den russiske Grænse danner her en Linje, som gaar ud og ind, dels imod det asiatiske Tyrki og dels imod Persien. De forskellige Dele af Landet have særegne Navne; saaledes ligger Abkasion med Sukum-Kale ved det sorte Hav paa det sydlige Affald af Kavkasus, østen derfor kommer Mingrelen, længere mod Øst Georgien, Grusien o. s. fr. Sydøst for Sortehavet ligger det høje Bjærgland Armenien, der hører dels under Rusland og dels under Tyrkiet.

Med Undtagelse af nogle mindre Højsletter har Armenien et alpeagtigt Præg. Her ligger Kilderne til Kur med dens Biflod Aras, der falder i det kaspiske Hav, og til Tsjaruk, der falder i Sortehavet ved Batum, og ligeledes Kilderne til de to Hovedarme af Evfrat, der løber ud i den persiske Havbugt.

Ligesom Naturen i disse Egne er rig paa Afvekslinger, saaledes findes her blandt Indbyggerne Repræsentanter for mange Folkeslag: Armeniere, Kurder, Tatarer og Georgiere. Imedens Vin og herlige Skove af sydevropæiske Træsarter voxer ved Sortehavets Bred, møder man et Stykke inde i Landet imellem Bjærgene Alpeandskaber med Føsser, Træhytter og malerske Borgruiner, og højere oppe nøgne, stenede Højsletter og Bjærgtoppe, hvor Sneen kun smelter nogle faa Maaneder af Aaret, og hvor Mennesket bor sammen med Kvæget i usle Huler eller Kældere. I Arasdalen træffer man glødende Støvsletter, hvor alene kunstig Vanding hindrer Sæden fra at hentørre, og i Tsjarukdalen er der febersmittede Egne, medens man i Lasistan, sønden for Batum, og i Adsjara finder yppige Skove af Frugttræer. Saadanne Modsætninger frembyde Naturforholdene i de Egne, som nu for tredje Gang i vort Hundrebaar ere Skuepladsen for en Krig imellem Russerne og Tyrkerne, og Landets geografiske Forhold foreskrive derfor de opererende russiske Hære visse Veje, som de maa følge, selv om Krigshistorien har Exemplar paa, at endog de højeste Bjærg ikke afgive en afgjort Hindring for enhver Krigsførelse.

Den hidtil lidet besøgte og kjendte Del af Kyststrækningen langs Sortehavet fra den russiske Grænse til Trape-

zunt og videre frem maa regnes som uskikket til Krigsførelse. Selv bortset fra den større Tsjarukflod, der bryder igennem de fra Nordøst til Sydvest løbende pontiske Bjærg, løbe mange rivende Elve fra det vanskelig tilgængelige Bjærgland ud i Sortehavet, til hvilket Klipperne næsten overalt falde stejlt af. Til Lands er Forbindelsen, saa at sige, afbrudt imellem Batum og Trapezunt; ind i Landet føre vel Bjærgstier, men de ere ufarbare. Det yppigste grønt dækker her Bjærg og Dal; vældige Skove af Poppel, Bøg, Buxbom, Nødde-, Figen- og Kastanie-træer, Æble-, Pære- og Kirsebærtræer osv. forskjønne Landskabet, der i Omegnen af den lille By Rize, øst for Trapezunt, hvor Citroner og Abildsiner trives, og hvor der laves det fineste Linned til Konstantinopels Haremer, af Armenierne regnes som „et jordisk Paradis“. Men hvor godt Landet end er, ere saadanne Frembringelser dog en Undtagelse. Indbyggerne nære sig især af Kvægavl og af Skovenes Frembringelser saa som Trækul, Vox, Honning, sjældne Træsarter osv. Bjærgene, der ere over 10,000 Fod høje, ere højt oppe dækkede med Naaletræer. I Kløfterne ligger Sneen endnu i Slutningen af Juli 6000 Fod oppe, og over Alpeegnene, hvor Sommeren kun tæller fire temmelig snefri Maaneder, jager Nordenvinden fra Sortehavet Skyer og Taage ind, saa at man Aaret rundt kun tæller 30-40 klare Dage.

Fra Bjærgpasserne falder Jordsmonnet temmeligt brat af mod Tsjarukflodens dybe, varme Dal, der ikke frembyder nogen brugelig Operationslinje, saaledes som man ved et løst Blik paa Kaartet kunde fristes til at tro. Selve Tsjarukdalen har kun usle Veje, Landet ved Flodmundingen er sumpet og usundt, hvorfor Batum kun tæller omtrent 200 Træhytter, som tillige kun er beboede en Del af Aaret. I den tørre Aarstid er Floden omtrent 40 Skridt bred og 7-8 Fod dyb, men i Maj og Juni voxer den til den dobbelte Størrelse. Floden er vel farbar for lange, smalle Baade syv Mile inde i Landet, til Byen Artvin; men Sejladsen vanskeliggjøres, selv paa dette Stykke Vej, overmaade meget paa Grund af Flodens stærke Fald. Ved Artvin bryder Tsjaruk igennem den pontiske Bjærgkjæde, og fra denne By fører en majsommelig Vej gennem Bjærglandet vesten for Floden for atter at støde til Floddalen ikke langt fra Alpessen Tortum, der i lige Linje ligger 12 Mile sønden for Batum. Tortumssøen findes midt imellem Batum og Erserum, der ligger omtrent 6,000 Fod over Havet, og Resten af Vejen fører igennem et Alpealand, hvis Natur baade Sommer og Vinter gjør det lidet rimeligt, at Russerne ville trænge frem ad disse Egne.

Ligesom den nysomtalte nordlige Tredjedel af den rus-

siske Grænse, saaledes afgiver ogsaa den sydlige Tredjedel, nemlig Strækningen fra Ararat nord paa hen til Ruinerne af den gamle armeniske Hovedstad Ani, næsten sex Mile syd for Alexandrapol, kun en mindre god Operationslinje for et Hovedangreb. Hvor denne Del af Grænsen løber i østlig og vestlig Retning, skiller en høj Bjærgkjæde, der imidlertid er bleven overskreden af Russerne, de to Lande. Syd herfor løber den østlige Arm af Evfrat, Murad kaldet, i en Dal, og igjennem denne fører den store Handelsvej fra Tebris over Koi, begge i Persien, og Bajesid i det asiatiske Tyrki og videre gjennem Arasdaalen til Erserum. Russerne have besat Bajesid, som ligger lige syd for Ararat og tæt ved den persiske Grænse, og de have herved sat sig i Besiddelse af en Angrebslinje, der dog kun maa tillægges en sekundær Betydning, da ikke en Gang en tohjulret Karre kan komme igjennem Passerne. Imidlertid frembyder denne Vej den Fordel, at Sneen ikke bliver liggende om Sommeren. Den øvre Arasdal, der paa Kaartet ser ud som en naturlig Vej, er ikke farbar.

Det er kun den midterste Tredjedel af Grænselandene, mellem Ani og Kurdaalen, der er tilgængelig for en stor Hær, som vil trænge igjennem. Selvfølgelig afgiver ikke nogen Forbindelseslinje fra de russiske Provinser til Ardahans Højslette, og et Forsøg, som Russerne skulle have gjort paa at passere Grænsbjergene fra deres Fæstning Asjalsjike, skal være mislykket paa Grund af dyb Sne, en Hindring, der under særlig gunstige Vejrforhold først bliver bortryddet i den sidste Halvdel af Junimaaned. Selv om Sommeren er Overgangen højst vanskelig, inden man naaer den 5000 Fod over Havfladen liggende Ardahan Højslette, der er frugtbar og velbefolket, men paa sine Steder meget sumpt og gjennemskaaren af talrige Smaafloeder. Et Hovedangreb mod Erserum ad denne Vej er imidlertid vanskeligt; thi den lige Vej fra Ardahan over Olti til Erserum fører ind i Tsjarukflodens Egne efter meget møjsommelige Bjærgovergange. En anden Vej fra Ardahan gaar mod Syd og støder østen for Kars til den letteste Forbindelseslinje mellem tyrkisk og russisk Armenien, nemlig Vejen fra Alexandrapol over Kars til Erserum.

Medens nord paa Asjalsjike ligger over 3000 Fod højt, hører Omegnen af det 5000 Fod højtliggende Alexandrapol til det armeniske Højland. Her hindre ikke høje Bjerge Transporten af Felt- og Belejningsartilleri, og fire Dages Marsj bringer Russerne fra Grænsen til Kars. Vejrslaget maa ogsaa tages med i Beregningen; thi, medens i Aaret 1828 Krigen ved Prut begyndte den 28de April, hindrede Snemasser Operationen i det armeniske Højland indtil den 14de Juni. Om Vejrforholdene iaar skulle have stillet sig gunstigere, hører man intet; men Russernes tidligere Opbrud turde ogsaa have sin Grund i, at Kars ikke nu, som i Aaret 1828, er en saa slet Fæstning, at den blev stormet niende Dagen efter Krigen Udbrud. Russerne staa nu paa en frugtbar og velbefolket Højslette, hvor der findes forholdsvis gode Veje. Foraaret begynder her i April, men Vejret kan være meget forskjelligt; i Aaret 1829 faldt der saaledes Sne i Slutningen af Maj, og Felttoget den Gang kunde først begynde den 2den Juli. Den 19de Maj var Bjærgkjæden Soghanly-Dag, over hvilken Vejen fører til Erserum, endnu tilsnøet og først i Midten af Juli kunde man haabe, at Bjærgvejen til Erserum var fuldstændig fri for Sneen. Om Sommeren, fra Juli til midt i September, er Heden især ved Middagstid, meget trykkende i Dalstrøgene; Efteraaret er stormende og Vinteren kold og snefuld. Den russiske Hær maatte 1828, efter at have indtaget Kars, Ardahan og den daværende tyrkiske Fæstning Asjalsjike samt efter at have trængt Tyrkerne tilbage over Soghanly-Dag, gaa i Vinterkvarter i Førstningen af November. Landsbyerne der ere usle; Boligerne ere halvt nedgravede i Jorden, og paa Tagene, som ere af Jord, voxer der om Sommeren Sød eller Græs, saa det undertiden kan være vanskeligt nok at faa Øje paa Landsbyen. Egnen er skovløs, og tørret Kogødning bruges til Brændsel.

Vesten for Kars deler Vejen til Erserum over den nævnte Bjærgkjæde sig ved Beg Mahmed i to Grene. Begge disse Veje ligge nærværende hinanden og føre jævnsides med

hinanden ned i Højsletten Pasin. Den sydlige af disse Veje, der beskrives som en Hulvej, hvor Sneen i Reglen bliver liggende til Avgust Maaned, er den korteste. Tyrkerne havde 1829 beredt sig paa at forsvare denne Vej; men Russerne gik med deres Hovedstyrke ad den vanskeligere, nordlige Vej, sloge den tyrkiske Hær, indtoge Hassan-Kale ved Storm og tvang Erserum til at overgive sig. Overgangen over Soghanly-Dag var det vanskeligste den Gang og bliver det vel ogsaa nu; thi vesten for denne Bjærgkjæde frembyder Naturen ikke væsentlige Forhindringer. Pasinsletten er velvandet, frugtbar og kornrig. I Juli Maaned er Heden her overmaade trykkende, og Plantevæksten lider meget heraf. Den pludselige Overgang i Varmen fra Bjærgene til Sletten, der ligger 3500 Fod lavere, siges at have virket meget svækkende paa Tropperne i Aaret 1829. Hassan-Kale, som ligger omtrent fire Mile vesten for Erserum, er med sit forfaldne Citadel ikke i Stand til at yde nogen Modstand; men Erserum selv skal efter alle rejsendes Beskrivelse være bleven en Fæstning af ikke ringe Vigtighed.

O. I.

Kaffedyrkingen paa Djava. Djavakaffe spiller nu om Stunder en saa stor Rolle paa Verdensmarkedet, at en Oplysning om, hvorledes denne Plante bliver dyrket, fortjener Opmærksomhed. Kilden, vi have brugt til nærværende Meddelelse, er van der Liths Værk „Nederlandsch-Oost-Indie“.

Den hollandske Kolonialregering har for Tiden samlet hele sin Opmærksomhed paa Dyrkingen af Kaffeetreet, og bruger dertil Indbyggernes tvungne Arbejde. Tidligere lod den ogsaa dyrke mange andre Varer, saa som Kanel, The, Tobak, Peber og Indigo; men disses Dyrkning er nu fri, og Sukkedyrkingen vil ogsaa efterhaanden gaa over i private Hænder. Man tror almindelig, at Kaffeetreet dyrkes i rent tropiske Egne; men det er ikke saaledes. Det dyrkes vistnok i tropiske Egne, men kun i nogen Højde over Havet. Paa Djava bør saaledes de Strækninger, der bruges til Kaffe, helst ligge ikke under 1000 og ikke over 3000 Fod over Havet; i første Tilfælde lider nemlig Træet af for megen Tørke eller af de voldsomme Regnskyl, og paa de større Højder bliver Luften saa raakold, at Træet nok faar store og kraftige Blade, men ingen Frugter. Paa Djava skjælnes man imellem tre Slags Kaffe, alt eftersom Dyrkingen finder Sted i særegent anlagte Haver, hvilket er den almindelige Maade, i Skove eller inden for Landsbyernes Omhegning. Den sidste Maade er afgjort den bedste; thi Træet er da under Indbyggernes daglige Tilsyn, men det Kvantum Kaffe, som faas ad denne Vej, er ikke stort.

Af Kaffe haver findes derimod en stor Mængde, og man anlægger stadig nye. Til en saadan Have vælges almindelig et uopdyrket Jordsmon, hvor Jordlaget er saa tykt, at Træets lange og spidse Rod kan finde god Plads; Urskove egne sig særdeles vel dertil, men de maa da først fuldstændig ryddes, Træerødderne maa brændes, og alt Græs fjernes. Hele dette Arbejde paalægges Indbyggerne, uden at Regeringen giver noget Vederlag derfor; den fastsætter, at der for hver Familie i en vis Kreds skal plantes og dyrkes saa og saa mange Træer, og den overlader da til Landsbyhøvedingerne at ordne Arbejdets Fordeling. Planterne tilvejebringes ved at saa rigtig modne, fuldt udviklede Kaffebeer.*) Saa snart de unge Skud ere komne frem, maa de plantes om, helst paa et Sted, hvor der er nogen Skygge, og efter 7—8 Maaned kan de dernæst overføres til den nye Have, hvilket altid sker i Begyndelsen af Regntiden, for at undgaa Vandingsarbejdet, der vilde være meget besværligt. Der bliver dog Arbejde nok tilbage; thi hver Maaned maa den ny anlagte Have renses for Ukrudt, den maa forsynes med brede Gange for at lette Tilsynet, og den maa omgives med Grave for at bortlede det overflødige Vand og med et stærkt Plankeværk for at holde de vilde Dyr ude. Over Indgangen sættes et lille Brædt med Havens Navn baade paa hollandsk og malajisk, og med en Opgivelse af det Tal Træer, der skal være deri, samt Aarstallet for Anlægget. Ved de ældre

*) Frugten af Kaffeetreet er egentlig en Stenfrugt, der indeholder to Frø, som med deres fæde Side ere vendte imod hinanden, og som ere omgivne af et kirschebløende Kjød. Træet blomstrer to Gange om Aaret, og Blomsterne ligne Jasmintræets.